

İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toprak ve Toprağın Korunmasının Yeri

Nusret KOCA
Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
nkoca@aku.edu.tr

Hüseyin EROL
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
h02.erol@hotmail.com

Özet

İnsanoğlu dünyada var olduğundan beri hayatını idame ettirebilmek için çevresindeki kaynakları kullanma yoluna gitmiştir. Yerleşik yaşamın başlamasıyla birlikte insan hayatında en önemli yeri toprak ve toprak işlemeciliği almıştır. Günümüzde gelişen sanayi ve teknoloji sonuçlarıyla her şeyi etkilemiş bundan doğal kaynaklarda payını almıştır. En önemli doğal kaynaklardan biri olan toprak atıklar, kimyasal maddeler ve duyarlılık sonucu zarar görmeye başlamıştır. Günümüzün önemli sorunlarından birini teşkil eden toprağın ve çevrenin korunması bilinci ilk başta ailede verilmekte daha sonra ilköğretim düzeyinden başlayıp hayatın her aşamasında bireylere verilmektedir. Doğal kaynakların kullanımı ve korunmasında yer alan “toprak ve toprağın korunması” konusu da özellikle ilköğretim 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde verilmektedir. İlköğretimde okutulan Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin dünyayı tanıma ve var olan sorunlara karşı duyarlılıklarının geliştirilmesinde çok önemli bir yer tutar.

Bu çalışmada “toprak ve toprağın korunması” konusuna Türkiye’de Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulanması uygun görülen tüm 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ne derecede yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. 6. ve 7. sınıf düzeyinde kullanılan Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında öğretmenlere bu konuyla ilgili yeterli düzeyde yönlendirme yapılmadığı, ders kitaplarında içerik olarak başlı başına ele alınmadığı sadece yüzeysel açıklamaların yapıldığı görülmüştür. Öğrenci çalışma kitaplarında ise “toprak ve toprağın korunması”yla ilgili neredeyse hiçbir etkinliğin yer almadığı sadece bazı etkinliklerin içerisine sıkıştırıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toprak, Toprağın Korunması, Sosyal Bilgiler, İlköğretim

The Soil and The Protection of The Soil in The Textbooks of Social Sciences For The Sixth And Seventh Grades in Primary School

Abstract

Since the very beginning of their history on the Earth, human beings have been using the sources around themselves. With the settled life, soil and agriculture have had a dominant role in human life. Nowadays, the development of industry and technology affect everything including natural sources. One of the most important sources, the soil, has been damaged by chemicals and ignorance. The protection of the earth and environment, which is one of the most important issues of our time, is firstly considered by parents, and then, from the primary school level, it is focused on through the whole life. The subject “The Soil and The Protection of The Soil”, studied through the use and the protection of natural sources, is among the subjects of 4, 5,6 and 7th grades’ Social Sciences lesson. The Primary School-level of Social Sciences has a great role in terms of the perception of the life in the world, and having responsibilities towards the existing problems.

This study aims to reveal how the issue of “The Soil and The Protection of The Soil”, has been included in the textbooks of the 6th and 7th grades Social Sciences lesson, which have been selected by the Board of Education and Discipline to be put into practise during the 2010-2011 school year. It has been concluded that there isn’t enough

guidance for this issue on the guide books for the ones teaching the 6th and 7th grades' pupils; and also, on the student books, this issue isn't considered as a separate subject but has only been included as superficial explanations. Moreover, on the workbooks for pupils, there isn't any activity focusing on the matter of "The Soil and The Protection of The Soil", separately; however, this issue has been dealt with in only a few activities about different subjects.

Key Words: Soil, The Soil and The Protection of The Soil, Social Sciences, Primary

1. GİRİŞ

Toprak, bitkilere durak yeri olan, ana materyal üzerine etki yapan iklim, yaşayan organizmalar ve röliyefin uzun zaman süresince karşılıklı etkileri sonucu belli özellikler kazanan arz kabuğunun üzerini kaplayan dinamik, doğal bir vücuttur. Arkeolojik araştırmalar toprağın insanlar tarafından bitki yetiştirmek amacıyla kullanılmasının M.Ö 8000 yıl önce başladığına işaret etmektedir. Toprak uzun müddet herhangi bir ıslah ameliyesi yapılmadan kullanılmıştır (Ergene, 1993). İnsanlar üzerinde var oldukları andan itibaren toprak ile yakından ilgilenmişler ve tarımsal gereksinimlerini doğrudan veya dolaylı yoldan topraktan elde etmişlerdir. Önemli bir doğal kaynak olan toprak ulusların geleceklerine ve ekonomisine büyük katkıda bulunur. Verimli topraklara sahip olan ve bu toprakları iyi kullanan milletler refah içinde yaşamaktadırlar (Mater, 1998). Toprak, tarihte devletlerin, ekonomik sistemlerinin oluşturulmasında, devletlerarası güç dengelerinde sürekli etkili olmuş bazen sorunların çözüm noktasını oluşturmuş bazen de savaşların sebebi olmuştur. Siyasi, sosyal ve ekonomik yönden insan ve devlet hayatında belirleyici bir yere sahip olan toprağın Dünyadaki durumuna bakıldığında toplam alanı 510 milyon km² olan Dünya yüzeyinin 149 milyon km²'si kara (% 29,2), 361 milyon km²'si su (% 70,8) ile kaplıdır. Karaların % 10,7'si işlenebilir tarım arazisi, % 1'i sürekli ürün arazisi, % 88,3'ü diğer arazilerden oluşmaktadır. Toplam işlenebilir tarım arazisi 3,2 milyar hektar olup, bunun 1,4 milyar hektarında işlemeli tarım yapılmaktadır. Tarım arazilerinin % 92'si Güneydoğu Asya'da, % 21'i Afrika'da, % 15'i ise Güney Amerika'da kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkeler, tarım arazilerinin % 77'sine sahiptirler. Son yıllarda kişi başına düşen tarım arazisi gelişmiş ülkelerde % 14,3 gelişmekte olan ülkelerde % 40 oranında azalmıştır. FAO'ya göre, kişi başına düşen tarım arazisi 0.23 hektar olup, 2050 yılında bu miktar 0.15 hektar'a kadar düşecektir. (www.dpt.gov.tr/DocObjects//3275/oik671.pdf 15.11.2010). Türkiye'de toprakların durumuna bakıldığında ülkemizin toplam alanının % 98,3'ü kara, % 1,3'ü su yüzeyinden oluşmaktadır. Türkiye, toprak kaynakları açısından yeterince zengin değildir. 1982-1984 yıllarında güncellenen yoklama düzeyindeki toprak etütlerinin yorumlarına göre veriler incelendiğinde; korunması gereken arazilerin ülkemizin yaklaşık dörtte birini oluşturduğu, her türlü tarıma elverişli arazilerin ise sadece % 6,5 oranında kaldığı görülmektedir. Türkiye'de; ülke yüzeyi genellikle çok dik ve sarp meyilli (% 47,5) olup, düz-düze yakın arazi çok azdır (% 12,4). Toprak derinliği genelde çok sığ (% 67,7) olup, derin topraklardan oluşan arazi azdır (% 14,3). Toprakların % 86'sı organik maddece fakir, % 31,5'inde taşlılık, % 3,6'sında drenaj ve % 1,7'sinde çoraklık sorunu mevcuttur. Ülke topraklarının % 63,2'sinde ileri derecede su erozyonu sorunu mevcut olup, yalnızca % 6,6'sında su erozyon sorunu yoktur. Rüzgâr erozyonundan etkilenen alan % 0,65'tir (www.dpt.gov.tr/DocObjects//3275/oik671.pdf 15.11.2010.).

Toprak, su ve hava gibi canlıların doğrudan kullandıkları bir ortam değil, dolaylı olarak kullandığı bir ortamdır. Bu nedenle toprakta meydana gelen değişimler suda ve havada olduğu gibi hemen fark edilmez. Çünkü toprağın tampon gücü olarak tanımlanan toksik maddelere olan

dayanıklılığı kimyasal yolla ortaya çıkabilecek bir kirliliğin saptanmasını güçleştirir. Karasal ekosistem içinde önemli bir etmen olan toprak bir kez kirlense bile sonrasında kendini kolayca temizleyemez (Mater, 1998). Toprak kirlenmesi insan faaliyetleri sonucu toprağın doğal yapısının bozulması, fiziksel, kimyasal ve biyolojik bileşiminin kötü yönde değişmesi ve toprağın kullanılabilirliğinin azalması olarak tarif edilebilir. Erozyon, asitleşme, alkalileşme, tuzlulaşma, ağır metallerin birikimi, bitki, besin maddelerinin tükenişi, organik madde miktarının azalışı, sıkışma, kaymak tabakası ve suyla dolgunluk toprak kirlenmesine neden olan etmenlerdir (Oğun, 2005). Yanı sıra bilinçsizce yapılan gübreleme ve ilaçlama kaliteli ve birinci sınıf toprakların yerleşim ve endüstri amaçlı kullanımı toprak kirliliğini hızlandırmıştır. Toksik veya zehirli kimyasal madde içeren pek çok tarım ilacının kullanılmasının su ve toprak kirlenmesinde önemli payları olduğu bilinmektedir (Gökmen, 2007). Havanın, suyun, toprağın kirlenmesi, doğal bitki örtüsü ile hayvan türlerinin ve kültürel çevrenin hızla yok olması, insan sağlığını tehdit eden gürültünün şiddetinin artması belli başlı çevre sorunları olarak kaşımıza çıkar. Şu anda yaşadığı çevre sorunları ile baş edebilmek ve en aza indirebilmek için insanoğlunun çağdaş anlamda çevre bilincini kazanmış olması gerekmektedir. Çağdaş çevre bilincinin ilk temelleri ailede atılır ve ilerleyen yıllarda çeşitli öğrenim yaşantılarıyla gelişir. İnsanların çevre bilincini geliştirmede çeşitli öğrenme ve psikoloji kuramlarından yararlanılarak geliştirilebilecek programlar kesintisiz bir biçimde kişilerin yaşam boyunca edinebilecekleri bir eğitim sürecinde verilmelidir. Bu süreçte aileye, öğretmenlere, kitle iletişim araçlarına önemli görevler düşmektedir (Türküm, 1998). Temel eğitimin verildiği ilköğretimde toprak ve toprağın korunmasıyla ilgili bilincin verilmesi gerekmektedir. Özellikle ilköğretimde okutulan Sosyal Bilgiler dersi bu konuda önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bu araştırmada Türkiye genelinde ilköğretimde 2010–2011 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından okutulması uygun görülen tüm 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “toprak ve toprağın korunması”na yönelik var olan bilgiler ders içerikleri, kazanımlar ve etkinlik boyutuyla incelenmiştir. Yapılan literatür taramasında Türkiye’de “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Toprak ve Toprağın korunmasının Yeri” ile ilgili bilimsel düzeyde herhangi bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiş, bu konuyla ilgili bir çalışmanın yapılmamış olması bu araştırmayı yapmamıza neden olmuştur.

2. İlgili Araştırmalar

Tanrıverdi (2009), yaptığı “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, ilköğretim programlarında yer alan öğrenci kazanımlarının sürdürülebilir çevre eğitiminin gerekleriyle hangi oranda örtüştüğünü saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda; Türkiye’deki eğitim programlarında “sürdürülebilirlik için eğitim” konusunda yeterli konu ve öğrenci kazanımının yer almadığını, bu nedenle günümüzde var olan ve gelecekte yaygın olan eğilimleri göz önünde bulundurarak geleceğin öğretmenlerinin ve öğrencilerinin bu dönüşümler ışığı altında bir çevre eğitimi almaları için programları bu ilkeler doğrultusunda değiştirmek ve/veya düzenlemek gerektiğini belirtmektedir. Çevre içerikli kazanımlara programlarda yer verilmesi kadar önemli bir başka konu da kazanımların gerçekleştirilmesi için uygun zaman, yer ve etkinliklerin sağlanması olduğunu sebep olarak da çevre temelli kazanımların, uygulama yapılmadan gerçekleştirilecek ve kısa sürede sonucu

gözlenebilecek kazanımlar olmadığını ifade etmiştir. İncekara ve Tuna (2010), “Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevresel Konularla İlgili Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi: Çankırı İli Örneği” adlı çalışmalarında Çankırı ili örneğinde ortaöğretim seviyesinde farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin çevre ile ilgili çeşitli olgular hakkındaki bilgi seviyelerinin ortaya çıkarılmasını hedeflemiş, öğrencilerin ilgili konulardaki altyapılarının cinsiyet değişkeni ve alan gibi demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuçlara göre; öğrencilerin kendilerine verilen çevreyle ilgili olgulara ait bilgilerinin “açıklayacak kadar biliyorum” seviyesinde olduğu, ancak öğrencilerin bazı olgularla ilgili yetersiz bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin özellikle çevre ile ilgili Türkiye’yi de ilgilendiren uluslararası gelişmelere yabancı oldukları görülmüştür. Bu seviyenin, AB ve dünyanın geri kalan kısmı ile hızlı bir entegrasyon sürecine giren Türkiye için yeterli olmamakla birlikte bu durumun eğitimin tüm paydaşları tarafından tekrar irdelenmesinin önemli bir gereklilik olduğu sonucuna varmışlardır.

Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden (2007), “İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları” adlı çalışmalarında, ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada öğrencilerin tutumları, cinsiyet, akademik başarı düzeyi, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi gibi bağımsız değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet ve akademik başarı düzeyine göre farklılaştığı görülürken, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Şimşekli (2004), “Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı” adlı çalışmasında 2002–2003 öğretim yılında Bursa il merkezindeki 25 ilköğretim okulunda, çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik uygulamalı çevre eğitimi yapmıştır. Yapılan çalışma ile etkinliklere katılan ilköğretim öğrencilerinin çevre konularına dikkatleri çekilmiş, bu konuda düşünceleri ve fikir üretmelerinin sağlanmış olmasının yanında, okulların çevre eğitimi duyarlılığının istenilen düzeyde olmadığı saptanmıştır. Uçar (2009), “Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında öğretmenlerin ilköğretim Sosyal Bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik görüşlerini değerlendirmiş, araştırma sonucunda öğretmenlerin cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamış, mevcut programda değerlerle ilgili kazanımların yeterli olup olmadığı sorusuna ise öğretmenlerin kazanımları yetersiz gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

3. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Uysal’a (1975) göre bu teknik bir ölçme aracının içerik muhteva ve beklenen davranışları ne derece ölçtüğünün tayin edilmesidir. İçerik geçerliliğinde iki öge önem kazanmaktadır: 1- Konu öğretilen şeydir. 2- Konular öğretilirken bazı davranış değişikliği (kavrama, anlama vb. şeklinde davranış değişikliği) beklenecektir. Hangi konular ne sürede öğretildi? Toplam konular içinde daha doğrusu konuların toplamı düşünüldüğünde her konunun ağırlığı nedir? Gibi sorulara karar verilir (Balcı, 1997). Çalışmada ilk olarak ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders programı incelenmiş, toprak ve toprağın korunması konusunun dersin genel hedeflerinde yer alıp almadığı, varsa belirlenen sınıf düzeylerinde yer verilip verilmediğine bakılmıştır. Çalışmanın ikinci

aşamasında Türkiye’de 2010–2011 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından okutulması uygun görülen tüm 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ile öğrenci çalışma kitapları ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmanın diğer aşamasında ise öğrenci kazanımları üzerine yoğunlaşmış adı geçen derslerde yer alan öğrenci kazanımlarının toprak ve toprağın korunması konusuyla ilgili olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgularla ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toprak ve toprağın korunmasına yönelik eğitimin nasıl verildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Amaç

Bu araştırmada 2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulamada olan tüm ilköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında “Toprak ve Toprağın Korunması”na ne derecede yer verildiği tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Problem Cümlesi

2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ilköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında “Toprak ve Toprağın Korunması”na yer verilmekte midir?

Alt Problemler

1. 2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ilköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Toprak ve Toprağın Korunması”na yer verilmekte midir?
2. 2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ilköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında “Toprak ve Toprağın Korunması”na yer verilmekte midir?
3. 2010- 2011 eğitim öğretim yılında uygulamada olan ilköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında “Toprak ve Toprağın Korunması”na yer verilmekte midir?

Tablo: 1. 2010–2011 Eğitim Öğretim Yılında Türkiye’de Uygulamada Olan İlköğretim 6.ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitapları Tablosu

Kitap	Yazarlar	Yayınevi
İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	Genç,E., Polat, M. M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D., Özcan, A.	MEB Yayınları
İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	E.Uzun., A.Altun., Y. Doğan	Altın Yayınları
İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	Kolukısa, E.A., Tokcan, H- Akbaba, B.	Gizem Yayınları

İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	Erol Ünal Karabıyık	Evren Yayınları
İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	Kaya, N., Polat, M.M., Koyuncu, M., Özcan, A.	MEB Yayınları
İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf (DK, ÖÇK, ÖKK)	Mehmet Metin Arslan	Anıttepe Yayınları

(DK: Ders Kitabı, ÖÇK: Öğrenci Çalışma Kitabı, ÖKK: Öğretmen Kılavuz Kitabı)

2010- 2011 Eğitim- öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından okutulması uygun görülen ilköğretim 6. ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları tablo 1’de gösterilmiştir.

4. Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programında dersin genel amaçları içerisinde “toprak ve toprağın korunması” ile ilgili bir amacın olup olmadığı incelendiğinde 6. maddede yer alan “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar” şeklinde verilen genel amacın dolaylı da olsa konumuzla ilgili olduğu söylenebilir. Bu madde de öğrencinin doğal çevresini tanıması, gözlemlemesi yine doğal kaynakların bilinçli kullanımı ile ilgili bilgiler edinmesi ve bunu davranışlarına yansıtması amaç edinilmiş olabilir. Sosyal Bilgiler dersi bireyin sosyalleşmesinin yanı sıra yaşadığı dünyaya karşı var olan sorumluluklarının da farkına varabilmesi açısından önemli bir derstir. Toprak ve toprağın korunması konusuna Sosyal Bilgiler dersinde yeterince yer verilmesi gerekmektedir.

İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toprak ve Toprağın Korunması Konusu’nun Yeri:

İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “toprak ve toprağın korunması”yla ilgili var olan bilgiler konu, kazanım ve etkinlikler boyutuyla incelenmiştir. Elde edilen bilgilere göre;

M.E.B Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Geçmişten Günümüze Yerleşme” başlıklı konusunda öğrencilerin ilkçağlarda insanların yaşam biçimleri ve yerleşim yeri seçmelerindeki ölçütlerin neler olduğu konusunda çıkarımda bulunmaları amaçlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabında öğretmenlerden toprağın ilk insandan günümüze öneminden bahsetmeleri istenmiş toprağın yerleşme yerinin belirlenmesindeki önemi ve tarımdaki yerini de belirtmeleri ifade edilmiştir. Konu uygun karikatürlerle desteklenmiştir. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor” adlı konuda öğrencilerin ülkemizin kaynaklarını ve zenginliğini fark ederek bunlarla ekonomik faaliyetler arasında nasıl bir ilişki olduğunu, bu ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisine katkısını değerlendirmeleri ve ekonomimizin gelişimine katkı ve destek veren kurum ve kuruluşları tanımaları amaçlanmıştır. İçerikte öğrencilere yaşadıkları yerlerdeki

ekonomik faaliyetleri etkileyen ana unsurlardan birinin de toprak olduğu belirtilmiş konu tablolar fotoğraflarla desteklenmiştir. Aynı ünite “Hayat Veren Proje” adlı konuda GAP’ın öneminden ve ileride sağlayacağı faydalardan bahsedilmiş, öğretmen kılavuz kitabında ülkemizin bazı bölgelerinde tarım arazilerinin fazla olduğu ama en büyük problemin sulama olduğunun ders anlatımında ifade edilmesi öğretmenlerden istenmiştir. Konu fotoğraflarla ve bir resimle desteklenmiştir. Yine aynı ünite “Ormandaki Varlık” adlı konuda orman varlığımızdan bahsedilmiş konunun diğer bölümünde erozyonun yaşamı nasıl etkilediği ile ilgili bilgi verilmiş bu konuda öğrencilerin erozyonun canlı yaşamına ve toprağa zarar verdiği sonucuna ulaşmaları amaçlanmıştır.

Ülkemiz ve Dünya Ünitesinin “Dünyanın Neresindeyiz” başlıklı konusunda dünya nüfusunun yoğun ve seyrek olduğu yerlerle ilgili bilgi verilmekte dünyanın bazı yerlerinin yoğun nüfuslu olmasında verimli tarım arazilerinin etkili olduğunun öğretmenler tarafından belirtilmesi kılavuz kitapta belirtilmiştir. Konu karikatürlerle desteklenmiştir. Aynı ünite “Birlikteyiz” adlı konuda Türkiye’de ve Dünyanın başka yerlerinde meydana gelen doğal afetlerde insanlara yardım etmek gerektiği ve herhangi bir yerde meydana gelen çevre sorunlarının zararlarından korunmak için ülkelerarası işbirliğine ihtiyaç olduğu anlatılmıştır. Ayrıca bozulan doğal dengenin insanlığın geleceğini tehdit ettiği de vurgulanmıştır. Bu sorunlar içerisinde erozyona da yer verilmiştir. Konu fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır.

M.E.B Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Geçmişten Günümüze Yerleşme” başlıklı konuyla ilgili olarak “örnek incelemeler yoluyla tarih öncesi ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor” adlı konu ile ilgili olarak “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” ve “ekonominin gelişimine katkısı olan kurum ve kuruluşları tanır.” Aynı ünite “Hayat Veren Proje” adlı konuyla ilgili olarak “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” ve “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve proje önerileri tasarlar”. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Ormandaki Varlık” konusuna ilgili olarak “doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” Ülkemiz ve Dünya Ünitesinin “Dünyanın Neresindeyiz” başlıklı konuyla ilgili olarak “görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” Aynı ünite “Birlikteyiz” konusuna ilgili olarak “ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.” ve “Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlararası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir.

MEB Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Geçmişten Günümüze Yerleşme” adlı konuyla ilgili olarak “Yerleşim Yeri Seçiyorlar” adlı etkinlikte toprağın yaşam için öneminin öğrenciler

tarafından bulunması amaçlanmıştır. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor” adlı konuda araştırmamızla ilgili dolaylı da olsa bir etkinliğe rastlanmamış, sadece ekonomik faaliyetlerle ilgili iki etkinliğe yer verilmiştir. Aynı ünite “Hayat Veren Proje” adlı konuda sorumlulukla ilgili bir etkinlik yer almakta araştırma konumuzla ilgili bir etkinliğe yer verilmemiştir. Yine aynı ünite “Ormandaki Varlık” adlı konuyla ilgili olarak hazırlanan etkinlikte konumuzla ilgili herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır. “Doğa, geleceğe mirasımız” adlı etkinlikte toprak kirliliğinin sebepleri, sonuçları ve bu konudaki önerilerin öğrenciler tarafından yazılması istenmiştir. Ülkemiz ve Dünya Ünitesinin “Dünyanın Neresindeyiz” başlıklı konuyla ilgili olarak nüfus yoğunluğu ile ilgili bir etkinlik yer almakta konumuzla ilgili herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır. Aynı ünite “Birlikteyiz” adlı konuyla ilgili birkaç etkinlik bulunmakta ancak konumuzla ilgili herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır.

Altın Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” başlıklı konusunda iklimin insan yaşamına etkisinden bahsedilmiş, değişik sıcaklıklarda birbirinden farklı yaşam tarzlarının oluştuğu belirtilmiştir. Bedevilerin anlatıldığı bölümde çöl topraklarından bahsedilmektedir. Konu değişik fotoğraflarla desteklenmiştir. Aynı ünitenin “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” başlıklı konusunda orman varlığının gittikçe azaldığı bununda su döngüsünün bozulması ve çölleşme gibi olumsuzlukları beraberinde getirdiği anlatılmaktadır. Konu internetten alınan bir haberle desteklenmiştir.

Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Türkiye’de Ekonomik Faaliyetler” başlıklı konuda Türkiye’deki toprak çeşitliliği sayesinde birbirinden farklı tarım ürünlerinin yetiştirilebildiği, bunun da o bölgelerdeki ekonomik faaliyetleri olumlu yönde etkilediği belirtilmekte ancak böyle bir konuda toprak konusuna değinilmemesi eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Konu fotoğraflarla desteklenmiştir. Aynı ünitenin “Doğal Kaynaklarımız Tükenmesin” başlıklı konusunda doğal kaynaklarımızın bilinçsizce kullanımının doğal dengeyi bozduğu, sonuçlarından insanın dışında tüm canlıların etkilendiği anlatılmaktadır. Öğretmen kılavuz kitabında doğal kaynaklardan biri olan toprağında ekonomik olarak kullanılmasıyla ilgili gazete haberlerinin derste kullanılması belirtilmiştir. Konu fotoğraflarla desteklenmiştir.

Altın Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” başlıklı konusu ve “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” konusuyla ilgili olarak “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” Ülkemizin Kaynakları ünitesinde “Türkiye’de Ekonomik Faaliyetler” başlıklı konuyla ilgili olarak “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” Aynı ünite “Doğal Kaynaklarımız Tükenmesin” adlı konuyla ilgili olarak “doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir.

Altın Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” başlıklı konusuyla ilgili olarak Kutuplardan çöllere farklı yaşamlar etkinliği hazırlanmış, etkinlikte verilen iki fotoğrafla ilgili sorular bulunmaktadır. Aynı ünitenin “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” adlı konusuyla ilgili olarak “Onlara da Yaşam Hakkı Tanıyalım” etkinliği hazırlanmış etkinlikte verilen dört fotoğrafla ilgili sorular bulunmaktadır. Ülkemizin Kaynakları ünitesinde “Türkiye’de Ekonomik Faaliyetler” başlıklı konusuyla ilgili olarak “Tarımın Etkileri” etkinliği hazırlanmış etkinlikte Türkiye’deki farklı ekonomik faaliyetlerle ilgili sorular bulunmaktadır. Aynı ünite de “Doğal Kaynaklarımız Tükenmesin” konusuyla ilgili olarak “Doğal Kaynaklarımızı Dikkatli Kullanalım” etkinliği hazırlanmış etkinlikte su kullanımı ile ilgili sorular bulunmaktadır.

Gizem Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “İklimler ve İnsanlar” başlıklı konusunda Dünya’nın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından (Tuaregler, Evenler vb.) bahsedilmiş, konumuzla dolaylı da olsa ilgili olan toprak türlerinden biri olan çöl toprağından bahsedilmiş ancak öğretmen kılavuz kitabında öğretmenlere toprak türleriyle ilgili öğrencilere bilgi vermeleriyle ilgili bir uyarı bulunmamasıyla birlikte ders kitabında da herhangi bir içeriğe yer verilmemesi eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Konu fotoğraflarla desteklenerek verilmiştir.

Ülkemiz ve Dünya ünitesinin “Nerede, Niçin Yaşıyoruz? Niçin Üretiyoruz?” başlıklı konusunda Dünyada nüfusun dağılışında etkili olan faktörler üzerinde durulmuş, konumuzla ilgili olarak çöl toprağına değinilmiş ancak öğrenciye çöl toprağının özelliklerinden veya bir toprak çeşidi olduğundan bahsedilmemiş konu değişik fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Ülkemizin Kaynakları ünitesinde “Görevimiz Bilinçlendirme” konusunda Çölleşmiş bir alanın fotoğrafı verilerek konuya dikkat çekilmiş içerikte suyun bilinçsizce kullanımının yol açtığı sorunlardan bahsedilmiş konu fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır.

Gizem Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “İklimler ve İnsanlar” başlıklı konusuyla ilgili olarak “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” Ülkemiz ve Dünya Ünitesinde “Nerede, Niçin Yaşıyoruz? Nerede Niçin Üretiyoruz? Başlıklı konusuyla ilgili olarak “görsel materyalleri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Görevimiz Bilinçlendirme” konusuyla ilgili olarak Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve proje önerileri tasarlar.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir.

Gizem Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “İklimler ve İnsanlar” başlıklı konusuyla ilgili olarak; “İnsanlar İklimler” (Sudan, Mali) adlı etkinlikte dört fotoğraf verilmiş öğrencilerin fotoğraflarla bağlantılı olan sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Bu etkinlikte öğrencilerin çöl ikliminde yaşayan insanların yaşam tarzlarını öğrenmeleri amaçlanmış olabilir. Ülkemiz ve Dünya Ünitesinin “Nerede, Niçin Yaşıyoruz? Niçin Üretiyoruz?” başlıklı konusuyla ilgili olarak; Kıtalar

Ülkeler ve Nüfuslar adlı etkinlikte ülkeler verilmiş bu tablo yardımıyla öğrencilerin nüfusun yoğun veya seyrek olduğu yerlerle ilgili özellikleri bulmaları istenmiştir. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Görevimiz Bilinçlendirme” konusuyla ilgili olarak hazırlanan “Doğayı Koruyalım” adlı etkinlikte temiz bir çevre ile kirletilmiş bir çevrenin resimleri verilmiş öğrencilerin bu resimleri yorumlamaları istenmiştir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Doğayla Başbaşa” konusunda dünyada görülen iklim tipleri anlatılmış (sıcak, kurak, ılıman, karasal, soğuk) kurak iklimler anlatılırken “çöl” ikliminden bahsedilmiş ancak toprak olarak özelliğinden bahsedilmemiştir. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Kaynaklarımız ve Ekonomi” adlı konuda ülkemizin ekonomisine katkısı olan kaynaklara değinilmiş bunlardan birinin de toprak olduğu belirtilmiş, toprak veya toprağın korunmasına yönelik herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Aynı ünite “Tek Bir Dünyamız Var” başlıklı konuda doğal kaynakların bilinçsizce kullanımının sonuçları üzerinde durulmuş, aynı konuda “Yok Olan Kaynağımız, Toprağımız” bölümünde erozyona değinilmiş erozyonun yaşandığı bir yerin fotoğrafı verilmiştir. Türkiye’de erozyonun Avrupa’dan ve Afrika’dan daha fazla yaşandığı belirtilmiş öğrencilerde duyarlılık yaratılmaya çalışılmıştır.

Evren Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Doğaya Bakış” başlıklı konusuyla ilgili olarak “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Kaynaklarımız ve Ekonomi” konusuyla ilgili olarak “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerinin ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.” Aynı ünite “Tek Bir Dünyamız Var” adlı konuyla ilgili olarak “doğal kaynaklarımızın bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşantısına etkilerini tartışır.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir.

Evren Yayınları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin “Doğayla Başbaşa” konusuyla ilgili olarak verilen “Hayatından İçinden” etkinliğinde üç farklı iklim tipine ait fotoğraflar verilmiş öğrencilerin bunlarla ilgili araştırma yapmaları istenmiştir. Ülkemizin Kaynakları Ünitesinde “Tek Bir Dünyamız Var” başlıklı konuyla ilgili olarak “Çevreciler ve Kaynaklarımız” adlı etkinliklerde toprak ve toprağın korunmasına yönelik bir bölüme yer verilmemiştir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesinin “Toprak Ana” başlıklı konusunda üretimde ve yönetimde toprağın önemini anlatıldığı konuda Türkiye’nin bir tarım ülkesi olduğu (bununla ilgili kuruluşlar örnek verilmiş) belirtilmiş, Türkiye’deki tarımsal nüfus yoğunluğu tablolarla gösterilmiş tarımsal faaliyetlerin gelişim süreçleri anlatılmıştır. Konu Âşık Veysel’in bir şiiriyle desteklenmiştir. Aynı ünitenin “Tarihte Toprak Yönetimi” adlı konusunda tarihin farklı

dönemlerinde toprağın üretim ve yönetimdeki önemi anlatılmış, Hititlerden Ortaçağ Avrupası'na, Selçuklulardan, Bizanslılara ve Osmanlılara kadar toprağın devlet ve insan hayatındaki yerine değinilmiştir. (feodalite, ikta sistemi ve tımar sistemi örnekleriyle anlatılmış).

Yaşayan Demokrasi Ünitesinin “Çevre Yasası Hükümetlerin Tasası” adlı konusunda Türkiye’de kırsal bir alanda toprağa gömülü halde bulunan zehirli varillerden yola çıkılarak TBMM’de çıkarılan çevre yasasının içeriğinden bahsedilmiştir. Öğretmen kılavuz kitabında öğrencilerin duyarlılığını arttırmak amacıyla öğretmenlerin belirlenen soruları öğrencilere sormaları istenmiştir. (görevli ve yetkili olsaydınız kıyı ve çevre ile ilgili ne tür düzenlemeler yapardınız?) Toprağın kirlenmesinin anlatıldığı bu konuda öğrencilerin duyarlılığını artırma amaçlı daha fazla bilgi verilebilirdi. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Dünyada Neler Oluyor” adlı konusunda artan dünya nüfusunun dünyadaki doğal dengeyi bozarak küresel sorunları ortaya çıkardığı belirtilmekte ve canlı yaşamının tehlikeye girdiği anlatılmaktadır. Yaşanan iklim değişikliklerinin de bozulan doğal dengenin önemli bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Konu fotoğraflarla desteklenmiş ancak toprağın korunmasıyla ilgili bir detaya yer verilmemesi eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda toprak kirlenmesinin geleceğimizi tehdit ettiği hatta bazı canlı türlerinin yok olmayla karşı karşıya olduğu anlatılabilirdi. Konu güncel örneklerle ve görsellerle işlenip dikkat çekici bir şekilde anlatılabilirdi.

MEB Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesinin “Toprak Ana” ve “Tarihte Toprak Yönetimi” başlıklı konularıyla ilgili olarak “üretim ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.” Yaşayan Demokrasi Ünitesinin “Çevre Yasası Hükümetlerin Tasası” adlı konuyla ilgili olarak “siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.” Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Dünyada Neler Oluyor” başlıklı konuyla ilgili olarak “küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.” ve “küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir.

MEB Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesinin “Toprak Ana” konusuyla ilgili “Neler Yapabiliriz” adlı etkinlikte öğrencilere tarım toprağından daha iyi faydalanabilmek için neler yapılması gerektiği ile ilgili hayal ettiklerini yazmaları istenmiştir. Aynı ünite “Tarihte Toprak Yönetimi” konusuyla ilgili araştırma konumuzla ilgili bir etkinliğe rastlanmamıştır. Yaşayan Demokrasi Ünitesinde “Çevre Yasası Hükümetlerin Tasası” adlı konuda araştırmamızla ilgili olarak bir etkinliğe rastlanmamıştır. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Dünyada Neler Oluyor” konusuyla ilgili olarak Dünyamız ve Dünyamızın sorunları adlı etkinlikte dünyada gelecekte yaşanması olası doğal sorunlarla ilgili etkinlik yer almakta ama burada toprak ve toprağın korunmasıyla ilgili bir içerik bulunmamaktadır.

Anıttepe Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Konular İncelendiğinde;

Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesinin “Topraktan Gelen Yaşam” başlıklı konusunda verimli topraklara sahip olmak neden önemlidir? Sorusuyla konuya dikkat çekilmiş geçmişten günümüze toprağın insan hayatındaki öneminden örnekler verilerek bahsedilmiş, mitolojide, Anadolu’da ve Orta Asya kültürlerinde toprağın kutsal sayıldığına değinilmiş daha sonra Babillerden, Selçuklulara ve Osmanlılara kadar toprakla ilgili olgulara yer verilmiştir. Konu Âşık Veysel’in bir şiiri, bir resim ile desteklenerek anlatılmıştır. Aynı konunun “Günümüzde Tarım” adlı bölümünde Türkiye’de tarımsal alanda yapılan faaliyetlerden bahsedilmiş, GAP örneğinden hareketle konu anlatılmış GAP’ın ileride sağlayacağı faydalardan ve tarımsal alanda gerçekleşecek gelişmelere değinilmiştir.

Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Çözüm Bekleyen Dünya Sorunları” adlı konusunda günümüz çevre sorunlarından ve bu sorunlarla ilgilenen uluslararası kuruluşlardan bahsedilmiş, konu küresel ısınma örneğiyle işlenmiş konu birbirinden farklı fotoğraflarla desteklenmiş ancak toprak veya toprağın korunmasıyla ilgili herhangi bir açıklamaya veya fotoğrafa yer verilmemiştir. Aynı ünite “Çevre ve Biz” başlıklı konuda çevre duyarlılığının artırılması işlenmiş, Atatürk’ün “Yürüyen Köşk” anısı anlatılarak duyarlılığın artırılması sağlanmış fakat konu genelinde toprak ve toprağın korunmasına değinilmemiştir. Aynı konunun “Çevre Bilinciyle Alışveriş Yapalım” bölümünde ise atıkların çevreye zarar verdiği bu zararın tüm canlı türlerini etkilediğinden bahsedilmiş, atıklarla toprak kirliliğinin de meydana geldiği belirtilmiştir.

Anıttepe Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Kazanımlar İncelendiğinde;

Ekonomik ve Sosyal Hayat ünitesinin “Topraktan Gelen Yaşam” adlı konusuyla ilgili olarak “üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.” Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Çözüm Bekleyen Dünya Sorunları” ve aynı ünite “Çevre ve Biz” konusuyla ilgili olarak küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir ve küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.” Şeklinde kazanımlar belirlenmiştir. Konular Fen ve Teknoloji dersinin “İnsan ve Çevre” ünitesiyle ilişkilendirilmiştir.

Anıttepe Yayınları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabında Toprak ve Toprağın Korunmasıyla İlgili Etkinlikler İncelendiğinde;

Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesinin “Topraktan Gelen Yaşam” adlı konusuyla ilgili olarak “Nasıl Yönetirdiniz” etkinliği hazırlanmış etkinlikte toprak yönetimiyle ilgili verilen tarihi hikâyede öğrencilerin o dönemde yönetici olsalardı toprağı nasıl yönetecekleriyle ilgili fikirlerini yazmaları istenmiştir. Yine aynı konuda “Bulalım Öğrenelim” adlı etkinlikte konumuzla ilgili olmayan eski toprak sistemleriyle ilgili bir bulmacaya yer verilmiştir. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinin “Çözüm Bekleyen Dünya Sorunları” başlıklı konusuyla ilgili olarak “Çevre Hakkı” adlı etkinlikte çevre kirliliğiyle ilgili verilen fotoğrafı öğrencilerin yorumlaması istenmiştir. Aynı ünite “Çevre ve Biz” konusuyla ilgili olarak “Çevre Hakkı” adlı etkinlikte konunun öğrenciler tarafından okunup verilen dört tane sorunun cevaplandırılması istenmiştir. Aynı konunun “Çevre Bilinciyle Alışveriş Yapalım” bölümüyle ilgili olarak verilen etkinlikte küresel sorunlarla ilgili verilen fotoğrafların incelenip sorunların nedenlerini, bu sorunların ülkemizi nasıl etkileyebileceğini ve bu sorunlara yönelik insan olarak işbirliğine dayalı hangi çözümlerin getirilebileceğinin öğrenciler tarafından yazılması istenmiştir.

6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında araştırma konumuzla ilgili bir konunun tam anlamıyla ele alınmadığı sadece dolaylı değinildiği görülmüştür. Oysa konuların içerisinde sadece değinilerek geçilmek yerine konu başlı başına ele alınırsa öğrencide toprak ve toprağın korunmasına yönelik belirli bilinç oluşturabilir. Öğretmen kılavuz kitaplarında da yine öğretmenleri yönlendirme anlamında toprak ve toprağın korunmasına yönelik yeterli düzeyde bilgi bulunmaması da ayrı bir eleştiri konusudur. 6. ve 7. sınıf düzeyinde hazırlanacak olan yeni kitaplarda bu konuya gereken önemin verilmesi gerekmektedir. 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler dersleri için belirlenen kazanımlar içerisinde araştırma konumuz olan “Toprak ve toprağın korunması” ile ilgili herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmüştür. Oysa müfredat içerisinde dolaylı da olsa toprak ve toprağın korunmasıyla ilgili bilincin verilmesine yönelik kazanımların bulunmasının faydalı olabileceği düşünülebilir. 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitapları etkinlik boyutunda incelendiğinde araştırma konumuzla ilgili neredeyse hiçbir etkinliğin yer almadığı gözlenmiştir. Bazı etkinliklerin içerisine araştırma konumuzu ilgilendirebilecek bazı olguların sıkıştırıldığı tespit edilmiştir.

Tablo:2. 2010–2011 Eğitim Öğretim Yılında Türkiye’de Uygulamada Olan İlköğretim 6.ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarında Toprak ve Toprağın Korunması İle İlgili Kavramların Tablosu

Yayınevi	Altın Yayınları 6. Sınıf	Gizem Yayınları 6. Sınıf	Evren Yayınları 6. Sınıf	MEB Yayınları 6. Sınıf	Anıttepe Yayınları 7. Sınıf	MEB Yayınları 7. Sınıf
Kavramlar						
Toprak	7	2	3	16	39	27
Çöl ve Çölleşme	5	–	1	–	–	–
Doğal Kaynak	9	9	1	1	7	–
Tarım	9	13	1	9	28	12
Çevre Kirliliği	–	–	7	–	3	1
Erozyon	–	–	2	7	–	–
Çevre	–	–	–	3	20	–
Toprak Kirliliği	–	–	–	–	1	–

Araştırmacı tarafından belirlenen bazı kavramlar tüm yayınevlerinin kitaplarında aranmış sonuçta en fazla kavramın geçtiği yayının 7.sınıf Anıttepe Yayını olduğu görülmüştür. Konuyla direkt ilgili olduğu düşünülen kavramların bazı yayınlarda sadece birkaç defa geçtiği bazılarında ise yoğunluklu olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum içerik olarak ders kitaplarında araştırma konumuza yeterince yer verilmemesinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo:3. 2010–2011 Eğitim Öğretim Yılında Türkiye’de Uygulamada Olan İlköğretim 6.ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarında Toprak ve Toprağın Korunması ile İlgili Görsellerin Tablosu

Yayınevi	Altın Yayınları 6. Sınıf	Gizem Yayınları 6. Sınıf	Evren Yayınları 6. Sınıf	MEB Yayınları 6. Sınıf	Anıttepe Yayınları 7. Sınıf	MEB Yayınları 7. Sınıf
Fotoğraf	5	13	4	–	2	–
Karikatür	–	–	1	13	–	–
Web Sayfası	–	1	1	–	–	4
Resim	–	–	1	1	3	2
Grafik	1	–	–	1	1	–
Tablo	1	–	1	1	–	3
Harita	–	–	3	3	–	1

Tüm yayınevlerinin kitapları araştırma konumuzla ilgili olan görseller açısından incelendiğinde en fazla görselin geçtiği yayının 6. sınıf MEB yayınları olduğu görülmüştür. Görsellerde ağırlıklı olarak fotoğrafların kullanıldığı ayrıca internet kaynaklı görsellerin de kitaplarda yerini aldığı tespit edilmiştir.

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarından “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar” (6. madde) şeklinde verilen genel amacın konumuzla ilgili olduğu düşünülmekte ancak incelenen ders kitaplarında bu genel amacı tam anlamıyla destekleyici bir içeriğe rastlanmamıştır. Öğretmen kılavuz kitabı açısından duruma bakıldığında kılavuz kitaplarda toprak, toprak çeşitleri ve korunması konusunda öğretmenleri yönlendiren bir açıklamaya rastlanmamıştır. Öğrenci ders kitapları yönünden duruma bakıldığında ders kitaplarında konumuzu başlı başına ele alan bir konuya rastlanmamıştır. Sadece bazı yayınlarda kısa bilgi verildiği tespit edilmiştir. Öğrenci çalışma kitaplarında konumuzla ilgili bir etkinliğin tam olarak yer almadığı sadece bazı etkinlikler içerisine sıkıştırıldığı tespit edilmiştir. Var olan etkinliklerin büyük bölümünün sınıf içi etkinlikler olması da eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bunu yerine uygulamaya yönelik olması konuların öğretiminde ve çevre bilincinin oluşturulmasında etkili olabilir. Öğrencilerin çevre koruma faaliyetlerine özendirilmesi, çevre kulüplerinin kurulması, çevreye yönelik gazete, dergi çıkarılması, kampanyalar düzenlenmesi, çevre tanımaya yönelik gezilere ağırlık verilmesi, çevre sorunları ile ilgili konferanslar, paneller düzenlenmesi vb. okullarda yapılabilecek aktif çevre etkinlikleri olarak örneklenebilir (Keçeci, 2010). Öğrencilerin aktif olarak katıldığı, okul ve aile işbirliğinin sağlandığı durumlarda ve öğrencilerin konu ile ilgili projeler hazırlamaları durumunda bu konularda daha da bilinçlendikleri görülmüştür (Armağan, 2006). Ders kitapları görsel anlamda zengin bir içeriğe sahiptir. Anlatılan her konuyla ilgili fotoğraf, resim, karikatür veya internet haberleriyle konu somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Araştırma konumuzu ilgilendiren görsellere az da olsa

rastlanmıştır. Öğrencilerde çevre ve toprağın korunması konusunda duyarlılığın artırılması için ders programlarının da düzenlenmesi gerektiği belirtilebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerden hareketle şu önerilerde bulunulabilir.

- Her sınıf düzeyinde toprak ve toprağın korunmasına yönelik içerik geliştirilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders programında yapılacak değişim veya düzenlemelerde toprak ve toprağın korunmasına yer verilebilir.
- Her sınıf düzeyinde çevre ve korunmasına yönelik içerik geliştirilebilir.
- Öğrenci çalışma kitaplarında toprak ve toprağın korunmasına yönelik etkinliklere yer verilebilir.
- Öğretmen kılavuz kitaplarında toprağın korunmasına yönelik öneri ve önlemlerin derslerde anlatılması konusunda öğretmenlere yönlendirici bilgiler verilebilir.
- Toprak ve toprağın korunmasıyla ilgili kazanımlar ders programına eklenebilir.

Kaynakça

- Armağan, F.Ö. (2006). İlköğretim 7–8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimi İle İlgili Bilgi Düzeyleri (Kırıkkale İl Merkezi Örnekleme) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, M. M. (2010a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı**, Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Arslan, M. M.(2010b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğrenci Çalışma Kitabı**, Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Arslan, M. M.(2010c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Balcı, A.(2007). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler**, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- E.Uzun., Altun, A., Y. Doğan.(2010a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Altın Kitaplar.
- E.Uzun., Altun, A., Y. Doğan.(2010b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı**, Ankara: Altın Kitaplar.
- E.Uzun., Altun, A., Y. Doğan.(2010c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğrenci Çalışma Kitabı**, Ankara: Altın Kitaplar.
- Ergene, A.(1993). **Toprak Biliminin Esasları**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Genç, E., Polat, M. M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A.,Yıldız, A., Yılmaz, D., Özcan, A.(2006c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğrenci Çalışma Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Genç,E, Polat, M. M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A-Yıldız, A., Yılmaz, D., Özcan, A. (2006a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Genç,E, Polat, M. M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D., Özcan, A.(2006b).**İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.

- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S., Özden, M. (2007). “**İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları**” İlköğretim Online Dergisi, 6(3), 452–468, <http://ilkogretim-online.org.tr> sitesinden 18.10.2010 tarihinde alınmıştır.
- Gökmen, S.(2007). **Genel Ekoloji**, Ankara: Nobel Yayınları.
- İncekara, S., Tuna, F. (2010). **Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevresel Konularla İlgili Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi**. Marmara Coğrafya Dergisi, (22), 168–182.
- İncekara, S., Tuna, F.(2010).**Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevresel Konularla İlgili Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi: Çankırı İli Örneği**, Marmara Coğrafya Dergisi, (22), 168-172.
- Karabıyık, E.Ü.(2007a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı**, Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karabıyık, E.Ü.(2007b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karabıyık, E.Ü.(2007c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğrenci Çalışma Kitabı**, Ankara: Evren Yayıncılık.
- Kaya, N., Polat, M.M., Koyuncu, M., Özcan, A.(2007c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğrenci Çalışma Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaya, N., Polat, M.M., Koyuncu, M., Özcan, A.(2007a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaya, N., Polat, M.M., Koyuncu, M., Özcan, A.(2007b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı**, İstanbul: MEB Yayınları.
- Keçeci, Ö.(2010).Ortaöğretim Coğrafya Derslerinin Çevre Bilinci Oluşturmadaki Rolünün Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Aydın Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kolukısa, E.A, Tokcan, H., Akbaba, B.(2010b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı**, Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Kolukısa, E.A., Tokcan, H., Akbaba, B.(2010a). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Kolukısa, E.A., Tokcan, H., Akbaba, B.(2010c). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğrenci Çalışma Kitabı**, Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Mater, B.(1998). **Toprak Coğrafyası**. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- MEB.(2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6–7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Talim Terbiye Kurulu Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Oğun, S. (2005).**Çevre Bilimi**. (Ed: Yeter Şimşekli), İstanbul: Lisans Yayınları.
- Şimşekli, Y.(2004). **Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı**, Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (1), 83–92.
- Tanrıverdi, B.(2009).**Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi**, Eğitim ve Bilim Dergisi, 34-(151), 89–103.
- Türküm, A.S.(2008). “Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci”, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1268/unite10.pdf> sitesinden 16.10.2010 tarihinde alınmıştır.
- Uçar, S.(2009). **Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- www.dpt.gov.tr/DocObjects/3275/oik671.pdf sitesinden 15.11.2010 tarihinde alınmıştır.